

Az emlékezés művészei

AZ ÓBUDAI MÚZEUM IDŐSZAKI KIÁLLÍTÁSÁNAK BEMUTATÁSA

Az Óbudai Múzeum fő küldetése olyan időszakos kiállítások megrendezése, amelyek a helyi, óbudai közösség múltját, kultúráját, művészetét tárják fel és mutatják be. A 2021 tavaszáig látható időszakos kiállítás az Óbudán élő és alkotó Lazetky család három tagjának – Lazetky Rezső textilminta-tervező iparművész és akvarellfestő, lánya, B. Lazetky Stella grafikusművész, gyermekillusztrátor és férje, Bán István kárpitművész, textiltervező iparművész életének és munkásságának – állít emléket.

A kiállítás termein végighaladva egy tipikusnak mondható, a 19. században Óbudára a kedvezőbb lehetőségek miatt betelepülő család képe bontakozik ki, tagjai az építőmesteri vállalkozásuk révén biztos egzisztenciális és társadalmi alapokat megteremtve lehetőséget kínáltak gyermekeik és unokáik számára, hogy azok művészeti pályára léphessenek.

Az építőmesterként tevékenykedő, az óbudai Föld utcában földszintes barokk és klasszicista épületeket tervező és építő Lazetky Márton második fia 1898-ban született meg. Lazetky Rezső már gyermekként is remekül és precízen rajzolt, ezért 1913-ban sikeres felvételi vizsga után, az Országos Magyar Királyi Iparművészeti Iskola díszítőfestő szakján kezdte meg tanulmányait. Festményeit látva egyértelművé válik, hogy egész életén keresztül szerette a szárazabb főiskolai stúdiumokat, amikor gipszöntvények és mulázsgyümölcsök után készítette csendéleteit és akvarelltanulmányait, amelyek valódi szenvedélyévé váltak: minden vízfestő eljárást megtanult (gouache, tempera, akvarell, anilin), és az évek során a fény, az impresszió, a köd, a pára és a víz megragadásának valódi mesterévé vált. Lazetky Rezső

Bán-Lazetky. Egy óbudai művészcsalád című kiállítás (részlet). A falon LAZETZKY Rezső akvarelljei, az előtérben gyári mintakönyve, LAZETZKY Stella két diplomadolgozata és LAZETZKY Rezső csendéletén szereplő tárgyak | Bán-Lazetky. An Óbuda-based family of artists (exhibition photo). On the wall: Rezső LAZETZKY's watercolours, in the foreground his factory pattern-book, Stella LAZETZKY's two diploma works and objects included in Rezső LAZETZKY's still-life | Óbudai Múzeum, Budapest, 2019–2021

Fotó: Sároszpatáki Györgyi / Óbudai Múzeum, Budapest

LAZETZKY Rezső: Virágtanulmány (körte, alma) | Rezső LAZETZKY: Flower study (pear, apple) | 1920-as évek (?), papír, akvarell, 30x21 cm (magángyűjtemény)

Fotó: Révész Nándor / Óbudai Múzeum, Budapest

mesterei, a tájképfestőként jegyzett Ujváry Ignác, és a Münchenben is tanult festő és grafikus, Sándor Béla nagy hatást gyakoroltak az iparművész-növendékekre.

A fiatal, művészi ambíciókat dédelgető Lazetcky, felismerve az individuális alkotó csak művészeti alkotásokból való megélhetési modelljének kivitelezhetetlenségét, biztos kereset után nézett. Friss diplomásként 1921 őszén mint textilminta-rajzoló jelentkezett az óbudai Textilfestőgyárba. Kezdetben úgynevezett technikai rajzolóként (a kész mintatervekről színre bontott fóliákat rajzolt át tussal), majd textilminta-tervezőként állta meg a helyét. 1927-ben már műhelyvezető, 1946-ra osztályvezető lett, majd első számú iparművészként tartották őt számon. Tervezői pályája során színes, virágmintás nyomott textileket tervezett, amikre a fennmaradt és a kiállításon is bemutatott *Mintakönyv (1950–1956)* virágakvarelljeiből következtethetünk.

Lazetcky Rezső alkalmazott művészi pályafutása mellett individuális alkotóként az 1890-es és 1900-as években erősen támogatott, akvarelllel dolgozó tájképfestők és plein air festők sorához csatlakozva a Nemzeti Szalon, valamint a Műcsarnok kiállításain is (tavaszi tárlatok, őszi tárlatok, képzőművészeti kiállítások) jegyzett és rendszeresen kiállító festőművész

volt. 1944-ben, a Kossuth Lajos utcai Műterem Galériában megnyílt gyűjteményes kiállításán 120 akvarellt mutatott be, amelyek őt a grand art berkeibe emelték: itt felvonultatott festményein ifjúkora emlékeit, kedvenc nyaraló- és kiállítóhelyeit örökítette meg: Sopront, Lovrant (horvátországi város, kedvelt üdülőhely), a budai vár utcáit, Óbuda tereit festette le, vagy épp attribútumok nélküli időtlen tájképeket, patakpartokat, erdei ösvényeket ábrázolt. Mindig a fény, a levegő, a pillanat megragadása, az atmoszféra rögzítése, illetve az idő problémájának szintetizálása, az impresszió és az emlékezés érdekelte. Képein az emberi alakok staffázsok, jelzészzerű figurák csupán, az emberi lét egyfajta emlékeiként szerepelnek.

Lazetcky Rezső művészeti pályaképének rekonstrukciójakor – és az életmű vizsgálatakor – nem hagyhatjuk figyelmen kívül a korabeli filozófiai irányzatok művészeti műfajokban való artikulációját, vagyis az 1910-es években, Nietzsche és Schopenhauer tanulmányai nyomán kibontakozó elméleteknek, az egzisztencialista filozófiában kiteljesedő, az idő problémájával foglalkozó téziseknek, valamint a melankolikus, elvagyódó, az emlékezés fontosságára figyelmet felhívó, a metafizikus festészetben kulminálódott jelenségeit, hatásait. Ennek művészeti eszköztárát használja a lelki beállítottsága miatt is ezekkel azonosuló Lazetcky Rezső: tájképei nem is tájleírások, hanem lélekképek, az emberi psziché tárgyokban aposztrofált kivetülései, lírai bemutatásai. Ami Marcel Proust *Az eltűnt idő nyomában* regényfolyamában megjelenik, nemcsak kortünet és korszellem, hanem művészeti módusz is egyben, ami az időt, az emlékezést egy hangulat, egy pillanat megragadásával időkapszulába, jelen esetben egy képbe zárja. Erre kínálkozik példaként Lazetcky, a budai vár ódon, középkori utcáit megörökítő sorozatának közölt darabja is.

A kiváló akvarellista a fények valódi mágusaként a legnehezebb festészeti technikák egyikével, a fedőfesték nélküli pigmentporral történő festéssel éri el ezt az áttűnő fényhatást. Lazetcky Rezső festészetének ereje a fény érzékeltetésében, a pillanat megragadásában, a hangulat visszaadásában rejlik. A budai vár utcáiról készült, több ciklusban megfestett sorozatának említett darabján az épületek kontúrjai, a tárgyi világ feloldódni látszik a nappali fényben, a táj átlényegül, az idő és a pillanat megmerevedik. A művész a festészet eszközeivel képes visszaadni egy letűnt kor, egy múltbéli délután impresszióját, kitágítva teret és időt. Nosztalgikus, metafizikus képén egy macskakövel és kőlapokkal fedett budai utca látható, jellegzetes kovácsoltvas lámpáival, földszintes házainak utcára nyíló ablaktábláival és sétáló, beszélgető, a távolba tűnő, inkább csak jelzészzerű alakokkal.

LAZETCKY Rezső: Budai vár, utca | Rezső LAZETCKY: Buda Castle, street
1953, papír, akvarell, 40x30 cm (magángyűjtemény)
Fotó: Révész Nándor / Óbudai Múzeum, Budapest

Bán-Lazetky. Egy óbudai művészcsalád című kiállítás (részlet). B. LAZETZKY Stella akvarell képeslaptervei és nyomtatott képeslapjai
 Bán-Lazetky. An Óbuda-based family of artists (exhibition photo). Stella B. LAZETZKY's watercolour postcard designs and printed postcards
 Óbudai Múzeum, Budapest, 2019–2021
 Fotó: Sárospataki Györgyi / Óbudai Múzeum, Budapest

A kiállítás Lazetky Rezső lányával, Lazetky Stellával folytatódik. 1924-ben Óbudán született, apja tehetségét örökölve középiskolai tanulmányai (az egykori Orsolyita Rend Gimnáziuma elvégzése) után az Országos Magyar Királyi Képzőművészeti Főiskola grafikus és rajztanári szakján folytatta tanulmányait, és 1948-ban vette át diplomáját. F fiatal művészként a frissen megalakuló Múzeumok Országos Központjában vállalt munkát mint a kiállításokat és azok megjelenését, arcukat megtervező grafikus. Ennek révén járta be a fővárosi és a vidéki múzeumokat, és ismerkedett meg a Wosinsky Mór Megyei Múzeumban (Szekszárd) folytatott munkája során Bán István textilművésszel, akivel 1953-ban házasságot kötött.

Lazetky Stella a grafikuság jegyében már pályája elején elkezdett rajzokat, illusztrációkat készíteni gyermekek számára, az ő hangjukat, nézőpontjukat kereste, és ennek szellemében alkotott. Az 1948-ban, frissen létrehozott szocialista állami képzőművészeti terjesztő vállalat, a Képcsarnok Vállalat számára független, szabadúszó művészként képeslapokat és kifestőkönyveket tervezett: rajzolt és festett.

A szocializmus egyik kultúrpolitikai célkitűzése a kortárs magyar művészet bemutatásaként az alkalmazott művészeti műfajok – így a grafikai illusztrációk – megjelentetését határozta meg. Ennek értelmében a második világháború előtt virágzott magyar illusztráció- és grafikusművészet immár a könyvkiadó vállalatoktól függetlenül, egy-egy kiadványra, rajzszorozatra felvett, megbízásra dolgozó művészekkel oldotta meg az egyre nagyobb területet meghódító, gyermekeknek szóló rajzok elkészítését. A meseillusztrációk terjesztésének egyik

legötletesebb és legsikeresebb módja az individuális grafikák és festmények aktuális ünnepekhez kapcsolódó képeslapokra történő felkerülése volt.

A kiállításban Lazetky Stella kézzel festett akvarell képeslaptervei mellett az ofszetnyomású produktumok is megjelennek, így a műalkotás eredeti színe, igényessége, valamint a nyomdaipar által kínált lehetőségek is markánsan kirajzolódnak.

Egyedi stílusú, játékos hangvételű képeslapjai életfordulókhoz és ünnepekhez (karácsony, húsvét) kötődtek, s megjelentek rajtuk a magyar népművészet szimbólumai, díszítményei (egyik szakdolgozatát is ebből írta, *Életfa-motívumok az egyes népek művészetében* címmel), a magyar népmesék világa, a magyar bábfilmekben és animációkban (*Süsü, a sárkány; Seabaj Tóbiás*) visszaköszönő középkori városok képei, rajzai. Művein a középkori architektúrájú utcák és épületek édesapja Sopront, Lovrant, Budát ábrázoló tájképeiről is származhattak.

Bán István az 1953-ban, Lazetky Stellával megkötött házassága révén került be az óbudai művészcsaládba. Mohácson született, édesapja a mohácsi szellemi élet egyik neves tagjaként trafikot tartott fenn, és a helyi lapot szerkesztette, írta. Fia ebből a gazdag szellemi közegből került ki. Budapestre költözött, ahol 1937 és 1941 között az Országos Magyar Királyi Iparművészeti Iskola (mai nevén: Moholy-Nagy Művészeti Egyetem) textil szakos hallgatójaként tanult, s itt diplomázott le. A kárpitkészítés ekkor még nem volt önálló szak, így a főiskola után neves külföldi és magyar szövő- és kárpitkészítő műhelyekben sajátította el a kárpit szövés technikáit.

B. LAZETZKY Stella: Karácsonyi képeslap | Stella B. LAZETZKY: Christmas postcard | 1970-es évek, papír, ofszet, 14,8x10,5 cm (magángyűjtemény)
Fotó: Révész Nándor / Óbudai Múzeum, Budapest

BÁN István: Busójárás | István BÀN: Busójárás (A folk legend and festival in Mohács) | 1957, gyapjú, selyem, falikárpit, méret: 16 m²
(Polgármesteri Hivatal, Mohács)

Fotó: Sárospataki Györgyi / Óbudai Múzeum, Budapest

Bán-Lazetky. Egy óbudai művészcsalád című kiállítás (részlet). BÀN István falikárpitjai (balról jobbra): Középkor, Napraforgó (1969), Nap (1969), Piros fekete (1968) | Bán-Lazetky. An Óbuda-based family of artists (exhibition photo). István BÀN's tapestries (left to right): Middle Ages, Sunflower (1969), Sun (1969), Red black (1968) | Óbudai Múzeum, Budapest, 2019–2021

Fotó: Sárospataki Györgyi / Óbudai Múzeum, Budapest

B. LAZETZKY Stella: Húsvéti képeslap terve
 Stella B. LAZETZKY: Design of an Easter postcard
 1970-es évek, papír, akvarell, méret: 14,8x10,5 cm (magángyűjtemény)
 Fotó: Révész Nándor / Óbudai Múzeum, Budapest

1957-ben készítette el a szülővárosának hagyományát bemutató narratív, figurális falikárpitját, a brüsszeli világiállításon 1958-ban bemutatott, Diplôme d'Honneur díjban részesült *Busójárást*, amellyel nagy megbecsülésre és hírnévre tett szert. A falikárpit klasszikus gobelinszövessel, színes, festett gyapjú- és selyemszálak felhasználásával készült, és a középkori narratív kárpitok kompozíciós hagyományai szerint egy eseménysort beszél el, a 18. századi mohácsi népszokást, a busójárást. A történet szerint a sokárok vérrel festett maszkokba és állatbőrökbe bújva a dunai lápvilágon átkelve üzték ki a törököket szeretett városukból.

Bán az 1950-es évek óta minden nagyobb iparművészeti kiállításon megjelent (országos iparművészeti kiállítások, bútór- és lakásművészeti kiállítások, nemzetközi gobelinbiennálék, fal- és tértexel biennálék), 1976-ig 34 prominens tárlaton szerepelt műveivel.

Az 1950-es években az Iparművészeti Főiskoláról kikerülő textilművész-generáció a 19. századi, a William Morris nevével is fémjelzett Arts and Crafts mozgalmon túl a Gesamtkunstwerk jegyében a legmélyebb és

legalaposabb művészeti és szövés technikai alappal kezdte el pályafutását, amikor a textil tértexellé és az építészettel, valamint társművészeivel együtt lélegző (alkalmazott) művészeti műfajjá vált. Bán kortársaihoz hasonlóan maga tervezte, rajzolta és szőtte meg falikárpitjait.

1970-ben, a nivós Csók István Galériában nyílt meg gyűjteményes kiállítása, amely egész életpályának esszenciáját bemutatta. Bán tervezett és szőtt klasszikus, selyem- és fémszálakkal szőtt gobelint a középkori, narratív falikárpitok modorában és stílusában (*Középkor*), készített szintén selyem- és fémszálak felhasználásával nagy méretű francia gobelint: modern, nonfiguratív, vagy egy motívumból kibontott absztrahált szőött kárpitot (*Kék madár*). Tervezett továbbá a szocializmus átlagemberét kiszolgáló lakásterekbe kísérleti jelleggel kisebb méretű, olcsóbb kivitelű (szizál és juta felhasználásával) szőtt falvédőket (*Napraforgó, Nap, Piros fekete*), és korábbi művészi csoportok (Európai Iskola) szellemi hatásait a textil nyelvére transzformáló képes kárpitokat is (*Házaspár, Emberfej*).

Az 1985-ös, a hazai kárpitművészet negyven évét felölelő nagy, gyűjteményes, Műcsarnokban megrendezett kiállítást már nem érthette meg. 1984-ben, 61 éves korában hunyt el. Bán István falikárpitjainak jelentős darabjai külföldi köz- és magángyűjteményekben (Egyesült Államok, Franciaország) vannak, műveivel a nemzetközi művészeti színtéren komoly szakmai sikereket aratott.

A Bán-Lazetzky. Egy óbudai művészcsalád kiállítás termeiben végigsétálva egy nosztalgikus, lírai zene hallható, amely Bán István Csók Galériában megnyílt kiállításának megvágott videóetűdjeit festi alá, és amely az egész tárlat alaphangulatát megadja. A műalkotások szemlélésén keresztül emlékek, tájak, hangulatok, érzések idéződnek fel bennünk: Lazetzky Rezső képeivel régi korokat élhetünk újra, Stella évtizedeken keresztül újranomott képeslapjai révén egy adott kor reflexióját kapjuk, és Bán István szőött kárpitjai többféle stílust és gondolkodást rejtenek magukban. Három kivételes alkotói életpálya, több művészeti műfaj bontakozik ki a szemünk előtt, amelyet egy család történetén kívül, a személyes emlékezésen túl, a kollektív commemoratio is összekapcsol.

OROSZ Diána
 művészettörténész-muzeológus,
 a kiállítás egyik kurátora

(*Bán-Lazetzky. Egy óbudai művészcsalád. Óbudai Múzeum, Budapest, 2019. november 20. – 2021. tavasz*)